

ਸਾਹਿਤ ਰੂਪ-ਗਜ਼ਲ

ਪੰਜਾਬੀ ਇਲੈਕਟਿਵ
ਸਮੈਸਟਰ ਪਹਿਲਾ

ਗਜ਼ਲ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ

- ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, “ਗਜ਼ਲ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਗਜ਼ਲ ਦੀ ਉਪਜ ਈਰਾਨੀ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦਾ ਮੁੱਢ ਅਰਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਈਰਾਨ ਦੀ ਬੋਲੀ ਫਾਰਸੀ ਉੱਤੇ ਪਏ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਹੋਇਆ।
- ਡਾ:ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਹਮਦਰਦ ਅਨੁਸਾਰ, “ਗਜ਼ਲ ਨਿੰਮੀ ਨਿੰਮੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਹੇਠ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੈ”।

ਗਜ਼ਲ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਅਰਥ

- ਗਜ਼ਲ ਅਰਬੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਅਰਥ ‘ਰੇਸ਼ਮ ਦੀ ਡੋਰੀ’ ਵੱਟਣਾ ਹੈ।
- ਗਜ਼ਲ ਖੂਬਸੂਰਤ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਖੂਬਸੂਰਤ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨਾ ਵੀ ਕਰਨੀਆਂ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਗਜ਼ਲ ਅਰਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਵਿ ਵੰਨਗੀ ‘ਕਸੀਦਾ’ ਵਿੱਚੋਂ ਲਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਸੀਦੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਕੱਢਕੇ ਉਹਨਾਂ ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਗਜ਼ਲ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਗਜ਼ਲ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੱਤ

- ਦਰਦ ਤੇ ਤਰਸ
- ਸੰਗੀਤਾਤਮਕਤਾ
- ਸੰਕੇਤਾਮਕਤਾ ਲਈ ਰਮਜ਼, ਇਸ਼ਾਰਾ ,ਸੁਝਾਓ
- ਸ਼ੈਲੀ
- ਅਲੰਕਾਰ
- ਰੂਪਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਗਜ਼ਲ

ਮੁੱਢਲੇ ਪੜਾਅਾਂ ਉੱਤੇ ਗਜ਼ਲ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤੱਕ ਉਪਰਲੀ
ਸਤਹਿ ਤੱਕ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਰਹੀ।

ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗਜ਼ਲ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਨੁਹਾਰ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ
ਆਉਣ ਲੱਗੀ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਰੇਕ ਸਮਸਿਆ,
ਗਜ਼ਲ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦਾ ਨਾਲ ਉਲੇਖਣੀਏ ਹੈ।